

DEN KLASSISKA BILDNINGEN OCH VÅR MODERNA KULTUR

Av professor GÖSTA SÄFLUND

EFTERSOM jag anmodats uttala mig i denna för en klassiker betydelsefulla fråga, och då sådana vittnesbörd kunna anses höra till en klassikers ämbetsplikter, vill jag ta risken att bära en ugglas till Athen.

Vad som menas med »vår moderna kultur» är inte så lätt att säga. Fastare mark under fötterna får man, om man i stället för »kultur» säger »kulturideal». Man kan ju av en röstberättigad medborgare begära, att han skall ha en någorlunda klar uppfattning om vilket kulturideal han anser värt att kämpa för och offra något för, om så gäller, livet. För egen del finner jag endast ett kulturideal värt det högsta offer: det som för första gången formulerades av joniska och attiska greker och för vilket åtskilliga hellener och deras meningsfränder också ha offrat sina liv — det kulturideal, som grundar sig på sanning, rätt och hänsyn till nästan. Detta ideal har som huvudföresättning *f r i h e t* och som mål möjlighet för individen att leva ett liv, som med fog kan kallas människovärdigt.

Jag påstår inte, att klassisk bildning är nödvändig för varje människa för att förverkliga ett sådant kulturideal, men jag anser att klassisk bildning är ett av de oundärliga vapnen i kampen mot de mörka makter, som hota att kullkasta grundvalarna för ett kulturideal som det nyss nämnda. Den icke klassiskt bevandrade glömmar lätt, att det idealet är något som vi ha en handfull hellenska män att tacka för, vilka trots en ofta hotfull majoritet, delvis med livet och sin borgerliga existens som insats, sådde de tankefrön, ur vilka vår kultur har utvecklats och ur vilka den alltjämt hämtar näring. Alla veta att begrepp som frihet och demokrati på något sätt har med grekerna att göra. Men inte alla känna till de förutsättningar, under vilka dessa landvinningar gjorts och de strider deras hävdande kostat under särskilt kritiska perioder.

Det måste nog sägas, att den antika idéhistorien i allmänhet försummas av svenska historiker av facket. Det är ju förklarligt, när man tar hänsyn till den oerhörda vidden av historikernas forskningsområde. Men en bidragande orsak är utan tvivel, åtminstone hos den yngre forskargenerationen, bristen på kunskaper inte bara i de klassiska språken utan även i antikens historia. De krav på insikter i antik historia, som enligt Stockholms Högskolas studiehandbok ställes på dem som studera ämnet historia (av vilka åtskilliga i sinom tid anförtros undervisningen i antikens historia i läroverken) måste anses överdrivet blygsamma. Samtidigt som man även i kulturfrämjande kretsar förringar betydelsen av den elementära undervisningen i latin och grekiska i läroverken, bemänges normalsvenskan i allt högre grad med mer eller mindre otympliga ordbildningar med latinskt eller grekiskt påbrå. »Ålderdomshem» anses inte låta så bra som »kommunalt inackorderingshem för pensionärer», och ett folkligt parti blir folkligare genom att kalla sig »socialliberalt». Inom läkekonsten ha ju latinska och framför allt grekiska benämningar gammal hävd. Men det är nog ingen tillfällighet att grekisk-latinska facktermer flöda särskilt rikt just på det psykiatriska området, den del av den eskulapiska konsten, som ibland, liksom politiken, förefaller ha benägenhet att råka i farligt grannskap av vidskeplighet och mystik. Tack vare den alltmer ökade okunnigheten i de klassiska språken utnyttjas de grekisk-latinska uttrycken som ett slags kejsarens nya kläder enligt erfarenheten *maior e longinquo reverentia*. När man betänker vilka skumma syften som t. ex. ord som »demokrati» och »social» med avledningar användas att förklära, så övertygas man om önskvärdheten av åtminstone så mycket klassisk bildning som räcker att avslöja svindel och dimbildning.

Nutidens politik är i stor utsträckning en ideologisk kamp. Den som kan göra reda för denna kamps nära tretusenåriga historia, han behöver inte famla i mörkret, han löper mindre risk att slaviskt hemfalla åt något patentsystem. Antikens historia — en väldig trilogi av de orientaliska, hellenska och romerska världsvälde- nas dramer — skänker perspektiv åt vår egen tids historia. Det brukar anses som en föråldrad och något naiv föreställning, om man med Thukydidens tror, att gångna skeden kunna tjäna till nyttig lärdom för det närvarande. Ty historien upprepar sig aldrig. Naturligtvis. Men *en* sak har inte ändrat sig under de senaste årtusendena: nödvändigheten att kämpa för rätt, sanning och frihet mot våld, vidskepelse och förtryck. I det avseendet ger oss antiken

både upplyftande föredömen och avskräckande exempel. Vad ger inte t. ex. en blick på den ciceronska tidens historia för handgriplig undervisning om faran av ideologisk neutralitet och prutande på frihetsprinciperna! Den starke och klarsynte behöver kanske inte några historiska föredömen, men för den villrådige kan *exempla maiorum*, förfädrens föredöme, i kritiska ögonblick ge den nödvändiga styrkan och klarsyntheten. I grund och botten finns det, trots alla omvälvningar, knappast något politiskt eller socialt problem, som inte redan antiken har ställts inför. Tre eller fyra världsvällden ha dock inte uppstått, blomstrat och krossats under alldeles kråkvinkelmässiga former.

Den ideologiska kampen förs i våra dagar liksom förr på två fronter. På den ena står striden mot de »totalitära» försöken att göra individerna till lydiga, munkavleförsedda kreatur åt ett maktägande parti, som identifierar sig med »staten». På den andra fronten gäller det att bekämpa de ur primitiva själsdjup fram-brytande krafter, som man med en delvis missvisande term har kallat det »mytiska» tänkandet. På båda dessa fronter har striden först börjats av greker. Deras insats på detta liksom på andra områden var inte tidsbunden eller lokalt begränsad, den har universell aktualitet. Att friheten och freden på längre sikt är odelbara, det visar redan den antika historien. Det var lika farligt för det demokratiska Athen att som granne, om också inte omedelbar, ha det totalitära Sparta, som det var för Sparta att inom den gemensamma kultursfären ha ett demokratiskt Athen. Proportionerna och avstånden äro visserligen i våra dagar absolut sett större, men relativt sett är våra dagars Europa ingen större enhet än forntidens Hellas. Tron att man genom neutralitet kan fylla ut klyftan mellan ett fritt rättssamhälle och en totalitär partidiktatur är verklighetsfrämmande. Ett frihetsförkvävande samhällsskick upprätthållet med våld är inte en »suverän» stats ensak. Det är desto mindre dess ensak, ju större maktmedel staten i fråga förfogar över. Därmed är inte sagt, att inte olika samhällsekonomiska system kunna existera sida vid sida. Prövostenen måste här bli deras inställning till medborgarnas rätt och frihet. Men varje ekonomiskt system har på förhand dömt sig självt, om det uppstår ur våld.

Vad det »mytiska» tänkandet angår, innebär det otvivelaktigt ett allvarligt hot mot kulturen, ett hot, som blir dödligt, när dessa dunkla krafter städslas av samvetslösa politiker. Den national-socialistiska myten har givit det tjugonde århundradet en åskåd-

ningsundervisning, som man hoppas sent skall glömmas. Religiös fanatism bärs i stor utsträckning upp av det mytiska tänkandet, och man behöver inte dra fram exempel på vad fanatismen under religionens täckmantel har åstadkommit. Den kristna kyrkan är i det avseendet inte alldeles obefläckad.

Å andra sidan kan allra minst den i den klassiska kulturen något bevandrade förneka, att det irrationella mytiska »tänkandet» har skänkt vår kultur omistliga värden. Den antika människan fann i mysteriereligionerna utlopp för de irrationella flödena i sitt själsliv. Men vad är kristendomen annat än en avläggare av antikens mystiska och mytiska religiositet, förädlad och förnyad genom Paulus och Platon. Som uttryck för den europeiska människans mytiska behov är den kristna religionen en stor och omistlig tillgång. Det är svårt att föreställa sig några skönare mytiska symboler än julevangeliets och påskundrets. Bakom den kristna förklädnaden dölja sig här urgamla mytiska motiv: Det gudomliga barnet, värnlöst som ett lindebarn, starkt som en jätte, och Den lidande guden, offerlammet som slaktas, ätes och återuppstår. Även för en »religiöst oskyldig», såvida han inte är mytiskt omusikalisk, ge dessa båda årligen aktualiserade myter upplevelser av samma renande slag, som det dionysiska dramat enligt Aristoteles' vittnesbörd gav athenarna.

Annars är det väl huvudsakligen poesien och musiken som för den moderna människan, särskilt den vetenskapligt tänkande, får tjäna som avledare för hennes mytiska drift. För massmänniskan, som har förlorat kontakten med den nedärvda religionen och alltså saknar dennas möjligheter till *katharsis*, erbjuda sig farligare surrogat. Det är en angelägen uppgift för humanismens ecclesia militans att rycka myten ur händerna på oansvariga förfalskare, som missbruka den för politiska ändamål, och — som Thomas Mann har formulerat det — »ihn ins Humane umzufunktionieren».

Men klassisk bildning förutsätter kunskaper i de klassiska språken. Att omhulda den grundförutsättning för klassisk bildning, som läroverkens elementära undervisning i latin och framför allt grekiska utgör, det förefaller vara en självklar svensk skyldighet gentemot det internationella kulturarbetet, minst lika självklar som att årligen satsa en miljon på UNESCO. Det vittnar om grov okunnighet att tro, att den klassiska bildningen kan vidmakthållas med existerande översättningar, som ofta äro bristfälliga och ofullständiga och snart föråldrade. Varifrån skall man ta folk som gör nya översättningar? Så som de ansvariges inställning till gre-

kiskan för närvarande är, förefaller det mig högst osannolikt, att antalet grekgymnasister inom den närmaste generationen, eller generationerna, skall bli tillräckligt stort för att därur med någon sannolikhet skall kunna utkristallisera sig någon ny Hjalmar Gullberg eller Emil Zilliacus. En väl skött undervisning i latin och grekiska, även i den blygsamma utsträckning som nu föreskrives, förräntar sig, som varje erfaren skolman vet, på flerfaldigt sätt. Framför allt: den antika litteraturen och kulturen är inte på långt när genomforskad eller utnyttjad. Varje generation bör därför ha den utrustning som krävs för att självständigt kunna tillgodogöra sig dess rika innehåll, rätta tidigare vantolkningar och dra fram i ljuset antikens obeaktade värden.
